

Tweede Kamer
DER STATEN-GENERAAL

Staat van de Kamer 2017

februari 2018

Inleiding

Dit is de achtste staat van de Tweede Kamer; een overzicht van relevante feiten en cijfers die gaan over het Kamerwerk in 2017. De cijfers gaan terug tot 2012, zodat een helder beeld van de afgelopen Kamerperiode ontstaat. De Staat van de Kamer gaat over de Kamer als geheel; in dit document is geen informatie over werkzaamheden van fracties en individuele Kamerleden opgenomen.

Enkele feiten en cijfers op een rij

Op 15 maart 2017 vonden de Tweede Kamerverkiezingen plaats. De verkiezingen, de installatie van een nieuw samengestelde Kamer, de kabinetsformatie en – eind oktober – het aantreden van het nieuwe kabinet, is allemaal van invloed geweest op het werk in de Kamer en de Kamercommissies. Met name de lange duur van de kabinetsformatie heeft ervoor gezorgd dat in 2017 veel minder parlementaire activiteiten hebben plaatsgevonden dan in een regulier jaar; de aanhoudende demissionaire status van het kabinet en de daarmee samenhangende vertraging in de behandeling van de dossiers die door de Kamer als contro-versieel zijn aangemerkt, zijn hier uiteraard de belangrijkste verklaring voor. Vrijwel over de volle breedte van het Kamer- en commissiewerk was er in het jaar 2017 sprake van een daling van de cijfers.

Wat de feiten en cijfers in algemene termen laten zien, is dat het aantal plenaire vergaderingen in 2017 licht is gedaald ten opzichte van voorgaande jaren. In het verkiezingsjaar 2012 was er eveneens sprake van een lichte daling. Ook het aantal regelingen van werkzaamheden nam af ten opzichte van 2016: 138 tegen 154. De langste regeling van werkzaamheden duurde 45 minuten (17 januari 2017). In de plenaire vergaderzaal zijn in 2017 beduidend meer dertigledendebatten gevoerd: 48 tegen 13 in het jaar 2016. Het aantal debatten over wetsvoorstellen en over actuele kwesties (meerderheidsdebatten) nam af. Er werden door de regering in 2017 minder wetsvoorstellen ingediend. Ook het aantal initiatiefwetsvoorstellen nam flink af: werden er in 2016 nog 28 door één of meer Kamerleden ingediend, in 2017 daalde dat aantal naar 12. Het aantal initiatiefnota's daalde van 16 in het jaar 2016 naar 4 in 2017. Minder ingediende wetsvoorstellen en minder plenaire wetsbehandelingen, betekende ook minder amendementen: in 2017 zijn 396 amendementen ingediend. Daarvan werden er 2 tijdens de behandeling door de regering overgenomen. Er is door de Kamer gestemd over 246 amendementen, 89 amendementen werden aangenomen.

Voor wat betreft commissievergaderingen geldt dat het aantal algemeen overleggen in 2017 bijna is gehalveerd ten opzichte van het voorgaande jaar: 227 tegen 428. Het aantal rondetafelgesprekken, individuele gesprekken en schriftelijke vormen van overleg daalde licht. Ook waren er minder procedurevergaderingen en e-mailprocedures.

Kamerleden hebben in 2017 minder mondelinge vragen aangemeld voor het vragenuur: 805 tegen 1182 in 2016. Ook het aantal schriftelijke vragen daalde vorig jaar: van 2627 naar 2112.

Het aantal ingediende moties is in 2017 tot 2476. Tijdens het debat werden 78 moties door de regering overgenomen. De Kamer nam in het jaar 2017 817 moties aan.

Tot slot is het aantal door de Kamer gemaakte parlementaire voorbehouden bij EU-voorstellen stabiel gebleven: 12 in het jaar 2017.

Zelfreflectie

Deze Staat van de Kamer is onderdeel van de Ramingsstukken 2019, en kan dus worden betrokken bij de behandeling daarvan. Doel ervan is om, op basis van de weergegeven kengetallen, met elkaar te reflecteren op (ontwikkelingen in) het eigen handelen.

1. Plenaire vergaderingen

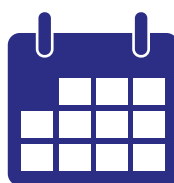
Aantal plenaire vergaderingen

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aantal uren ¹	999	1299	1143	1193	1222	894
Gemiddelde duur	9,7	11,8	10,6	10,7	9,4	8,5

1 Gemiddelde duur van een vergadering in uren.

Aantal Regelingen van werkzaamheden

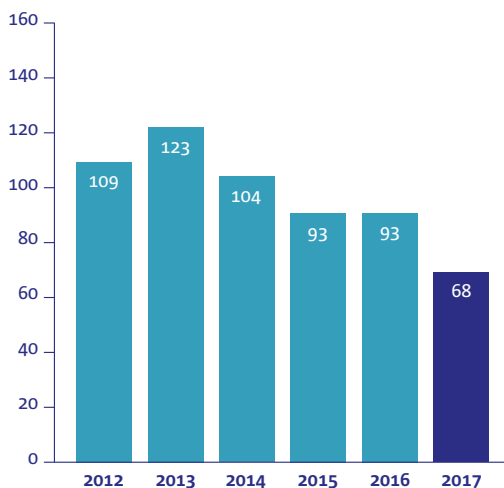
Aantal: **138**

*De langste duurde
45 minuten
(17 januari 2017)*

2. Plenaire debatten

Aantal debatten over wetsvoorstellen

(excl. begrotingen en suppletioire begrotingen)

Debatten over:

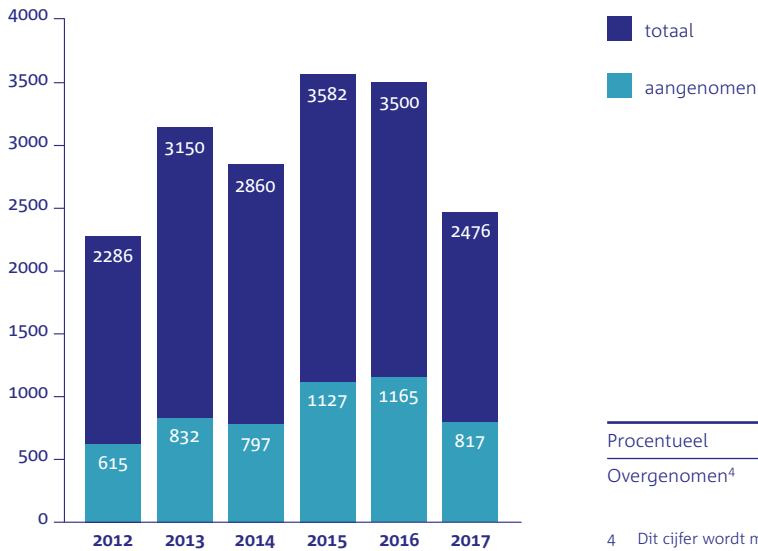
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Begrotingen en suppletioire begrotingen	25	33	29	31	30	29
Verslagen van algemeen overleg (VAO's)	176	216	179	198	223	117
Verslagen van schriftelijk overleg (VSO's)	26	24	38	31	35	29
Dertigledendebatten	14	30	30	20	13	48
Hoofdlijnendebatten ²	0	1	0	0	1	0
Overige debatten ³	76	75	59	87	91	75
Interpellatiedebatten	1	3	0	0	0	0

2 Hoofdlijnendebatten als bedoeld in art. 91 van het Reglement van Orde: handelend over een wetsvoorstel en op voorstel van de commissie die over dat wetsvoorstel nog verslag moet uitbrengen. In de praktijk wordt de term 'hoofdlijnendebat' door Kamerleden ook gebruikt in de letterlijke betekenis.

3 Hieronder vallen gewone meerderheidsdebatten, debatten over een Europese top, over Voor- en Najaarsnota's

3. Moties

Aantal moties

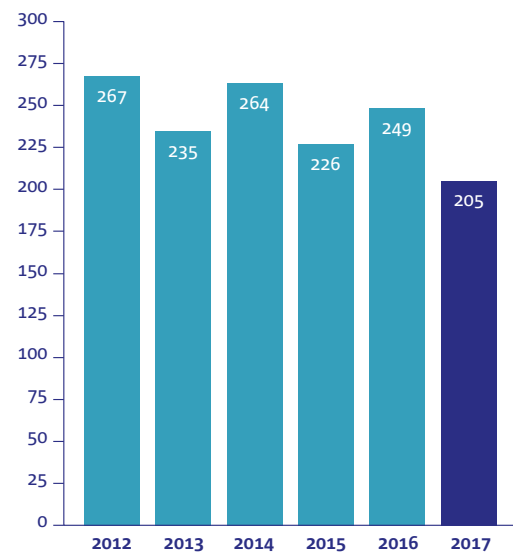

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Procentueel	27	26	28	31	33	33
Overgenomen ⁴						78

4 Dit cijfer wordt m.i.v. het jaar 2017 vermeld in de Staat.

4. Wetsvoorstellen en wetgevingsoverleggen

Totaal aan wetsvoorstellen⁵

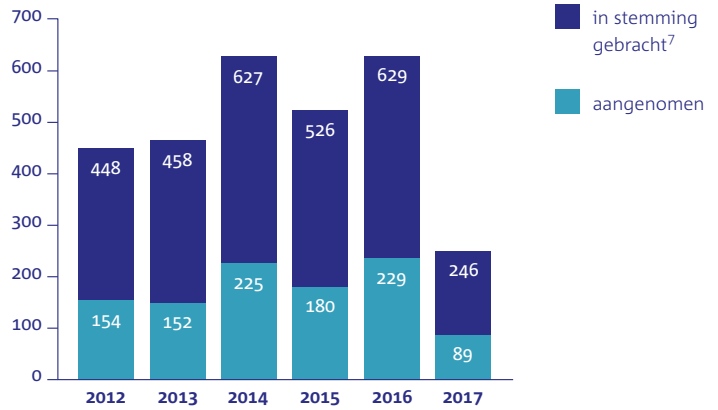
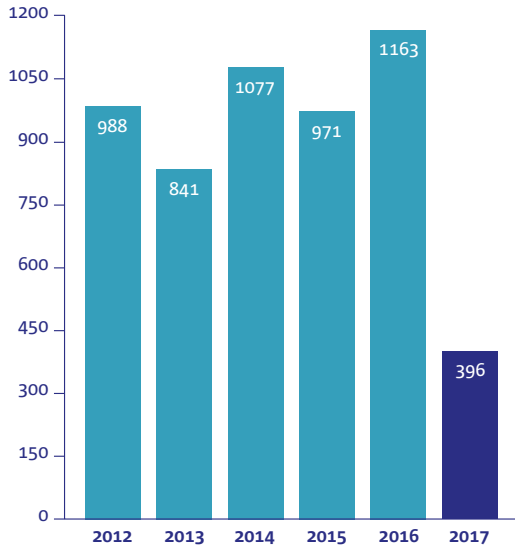
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Begrotingswetsvoorstellen	90	91	89	91	87	85
Overige regeringswetsvoorstellen	159	134	160	122	134	108
Initiatiefwetsvoorstellen	18	10	15	13	28	12
Wetgevingsoverleggen ⁶	49	34	39	37	33	27

5 Begrotingswetsvoorstellen zijn onderscheiden van overige wetsvoorstellen.

6 Een wetgevingsoverleg wordt alleen gevoerd over grote en gecompliceerde wetsvoorstellen, waarbij vaak ook sprake is van relatief veel amendementen. Soms ook om de plenaire agenda te ontlasten.

5. Amendementen

Aantal ingediend

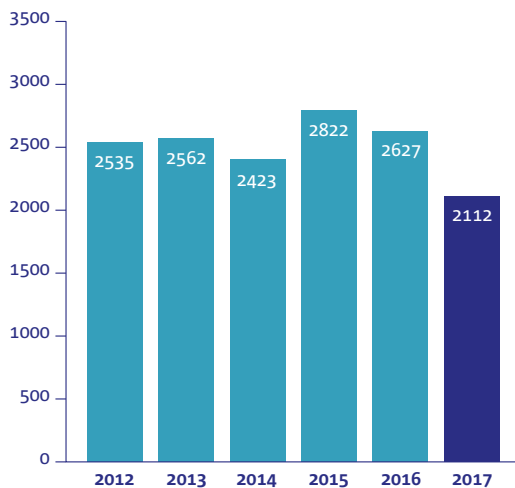
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Procentueel	34	33	36	34	36	36
Overgenomen ⁸	2	5	7	0	3	2

7 Het verschil tussen 'ingediend' en 'in stemming gebracht' heeft te maken met amendementen die aan het eind van een jaar nog in behandeling zijn en met de indiening van nieuwe, gewijzigde amendementen die ingediende amendementen vervangen.

8 Daarnaast zijn er nog de verworpen en ingetrokken amendementen.

6. Mondelinge en schriftelijke vragen van individuele Kamerleden

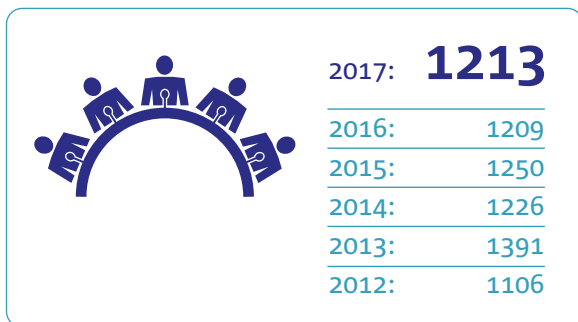
Aantal schriftelijke vragen

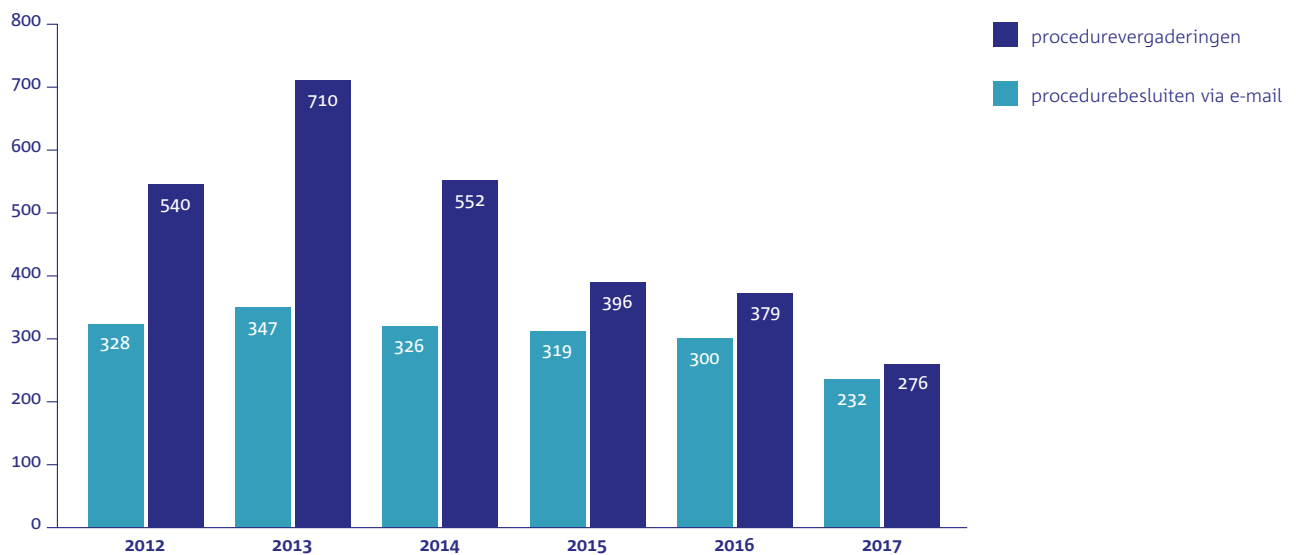
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Aangemelde mondelinge vragen	881	959	907	1096	1182	805
Mondelinge vragen ⁹	166	180	168	157	144	117

9 Bedoeld zijn de mondelinge vragenreeksen, bestaande uit de vragen van de eerste vraagsteller en de vervolgvragen van andere leden.

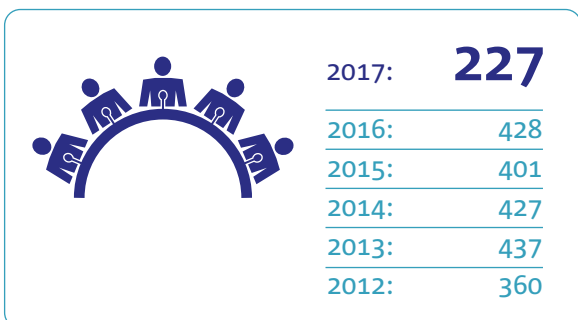
7. Aantal commissievergaderingen (alle vormen)

8. Aantal Procedurevergaderingen en procedurebesluiten via e-mail

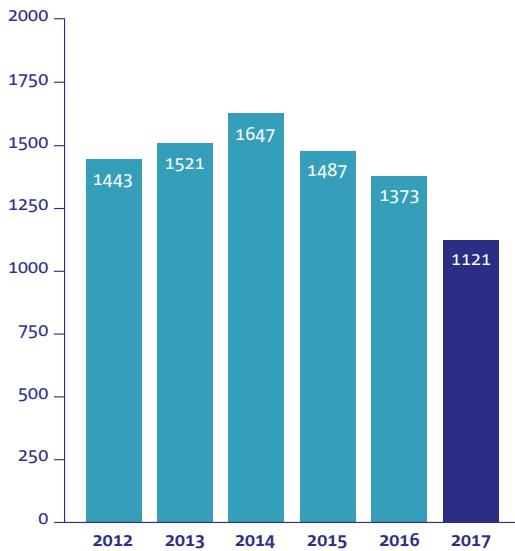

9. Aantal algemeen overleggen

10. Gebruik van informatiebronnen in het constitutionele proces

Brieven aan regering¹⁰

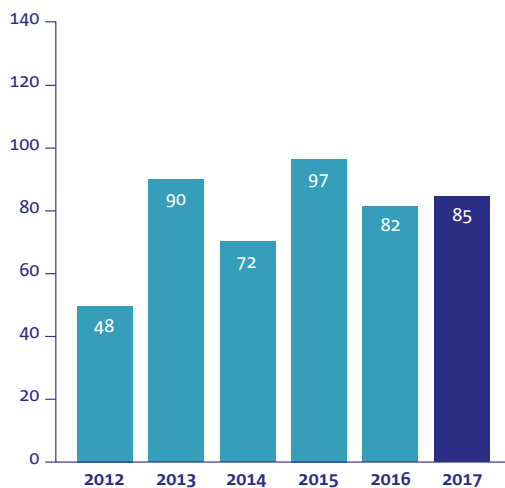

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Feitelijke vragenlijsten	269	268	286	298	274	201
Schriftelijk overleg	206	225	268	240	260	227

¹⁰ Hieronder vallen ook veel verzoeken aan een bewindspersoon om te reageren op een brief van een derde.

11. Hoorzittingen en dergelijke

Rondetafelgesprek¹¹

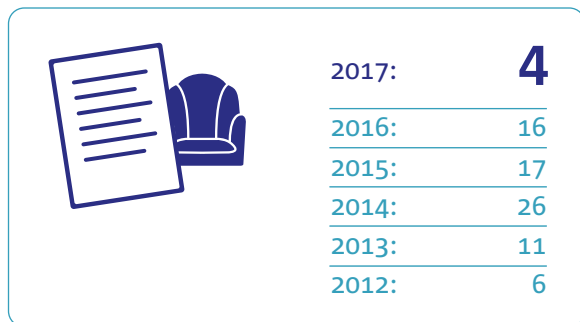

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Hoorzitting	2	5	1	3	3	2
Hoorzitting (intensief voorbereid)	1	2	0	0	1	2
Individuele gesprekken ¹²	149	222	119	165	167	157

¹¹ Tijdens een rondetafelgesprek zitten alle genodigden tegelijkertijd aan tafel om deel te nemen aan de gedachteswisseling, terwijl in een klassieke hoorzitting genodigden één voor één hun inbreng leveren.

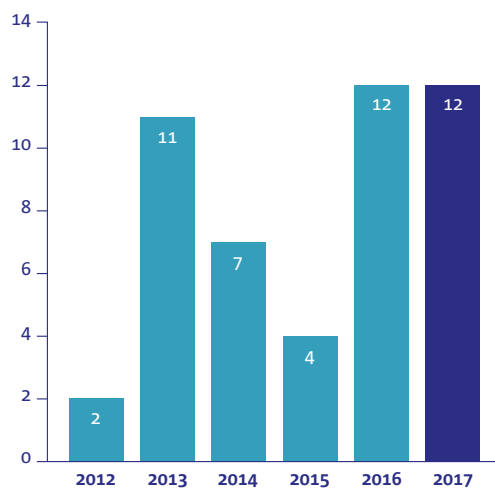
¹² Het gaat om gesprekken van een commissie met één persoon of instantie.

12. Aantal initiatiefnota's

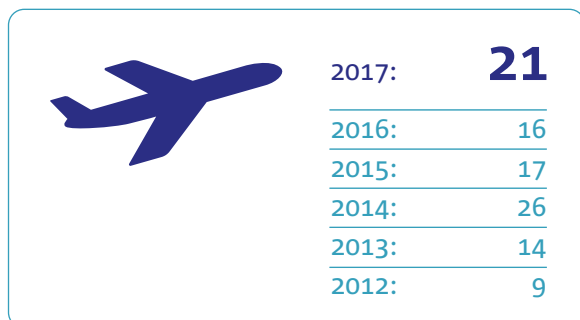
13. Europa-instrumenten

Parlementair voorbehoud

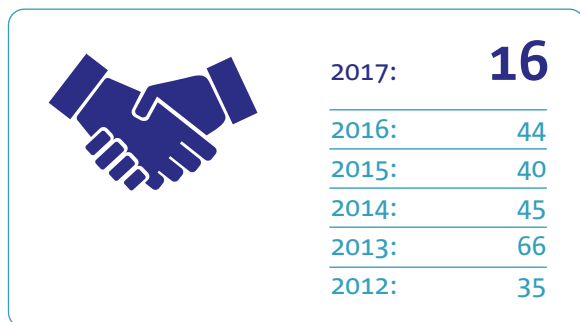
	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Commissievergaderingen i.v.m. een Europese Raad	63	68	73	56	67	54
Subsidiariteitstoetsen	5	10	3	1	4	9
Politieke dialogen	-	-	-	1	3	5

14. Aantal buitenlandse werkbezoeken

15. Aantal ontvangsten buitenlandse gasten en delegaties

16. Contactvormen met burgers en instellingen in aantallen:

	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Brieven en e-mails ¹³	6.907	8.128	7.068	6.919	6.541	4.855
Bezoekers	166.176	177.538	177.471	166.853	287.638	223.577
Tweede Kamer website ¹⁴	1.340.309	686.840	1.046.890	1.954.521	3.059.451	4.082.726
App Debat Direct ¹⁵					23.903	61.739
Debat Direct (website) ¹⁶						80.367
Twitter ¹⁷			34.500	51.194	61.176	72.306
Debat Gemist			277.073	294.056	207.194	368.841
Petities	94	121	91	111	137	129
Gesprekken ¹⁸	149	222	119	165	167	157
Verzoekschriften ¹⁹	199	146	162	167	107	110
- waarvan behandeld	66	45	49	41	20	11
- procentueel	33	31	30	25	19	10
Burgerinitiatieven	0	5	6	7	5	6
- waarvan behandeld	-	3	1	4	3	2
Binnenlandse werkbezoeken	17	53	41	33	37	39

13 Vermeld zijn alleen de brieven en e-mails van burgers en instellingen die rechtstreeks of na doorgeleiding zijn behandeld door een commissie en die derhalve in Parlis worden geregistreerd. De aantallen ontvangen brieven e.d. zijn dus hoger.

Met name de Kamervoorzitter ontvangt veel brieven, waarvan een deel wordt doorgeleid naar een Kamercommissie.

14 Het betreft zogenoemde "unieke bezoeken": elke keer dat een bezoeker verbinding zoekt met www.tweedekamer.nl

15 Totaal aantal downloads op 31 december 2017.

16 Het betreft zogenoemde "unieke bezoeken": elke keer dat een bezoeker verbinding zoekt met debatdirect.tweedekamer.nl

17 Het betreft volgers van het algemeen Twitteraccount (@2eKamertweets) van de Kamer. Daarnaast zijn er ook Kamercommissies met een twitteraccount.

18 Bedoeld zijn de, vaak besloten, gesprekken van een commissie met een of meer personen.

19 Een verzoekschrift is een petitie van een burger of instelling over een individuele aangelegenheid. Voor zowel verzoekschriften als burgerinitiatieven geldt dat zij, om voor behandeling in aanmerking te komen, moeten voldoen aan de voorwaarden in het Reglement van Orde. De beoordeling en behandeling hiervan is aan de commissie voor de Verzoekschriften en de Burgerinitiatieven.

Overzicht verschenen boeken en publicaties in tijdschriften over de Tweede Kamer

Boogaard, G.

Levende stemkastjes en het verbod van last : over artikel 67 Grondwet en de plannen van Geen Peil.

Nederlands Juristenblad 2017 nr. 5 blz. 319-322

Commentaar op het plan van kandidaat-Kamerlid Dijkgraaf (Geen Peil) om zich als een 'levend stemkastje' naar Den Haag te laten afvaardigen. Het plan is in strijd met de Grondwet, in relatieve en fundamentele zin.

Bootsma, P.

Coalitievorming : een vergelijking tussen Duitsland en Nederland

Amsterdam, 2017

In deze studie wordt een verklaring gezocht voor het verschil in duur van de kabinetsformatie in Nederland en Duitsland. In Duitsland bedraagt de gemiddelde duur van coalitievorming afgerond 43 dagen, en in Nederland met 88 dagen ruim het dubbele daarvan. Waarom kost dit proces in Nederland gemiddeld meer dan tweemaal zoveel tijd als in de Bondsrepubliek?

Bos, A. e.a. (red.)

Jaarboek Parlementaire Geschiedenis 2017 : het volk spreekt

Amsterdam, 2017

Parlementair jaarboek met als thema de manieren waarop de burger door de jaren heen in beeld gekomen is bij politiek en parlement.

Bovend'Eert, P.P.T. e.a.

Het Nederlandse parlement

Deventer, 2017 (12e dr.)

Standaardwerk met een integrale beschrijving van de organisatie, bevoegdheden en werkwijze van de beide Kamers van de Staten-Generaal.

Braak, B.H. van den e.a.

Zeventig jaar zoeken naar het compromis: parlementaire geschiedenis van Nederland, deel II 1946-2016

Amsterdam, 2017

Beschrijving van de Nederlandse parlementaire geschiedenis van 1946 tot 2016.

Braun, C. e.a.

Themagedeelte: lobbyen en politieke beïnvloeding

B en M: Tijdschrift voor Beleid, Politiek en Maatschappij 2017 nr. 1 blz. 79-90

Themagedeelte over lobbyen en politieke beïnvloeding naar aanleiding van de initiatiefnota Lobby in daglicht: luisteren en laten zien van de PvdA-Kamerleden Bouwmeester en Oosenbrug.

Diamant, M.

Het budgetrecht van het Nederlandse parlement in het licht van het Europees economisch bestuur
Deventer, 2017

Centraal staat de vraag in hoeverre het parlement nog (wezenlijke) invloed kan uitoefenen op de besteding van de op nationaal niveau

opgehaalde middelen en het (begrotings)beleid van de regering als de EU-instellingen steeds meer grip krijgen op de nationale begroting.

Duin, J.T. e.a.

Strafrechtelijke vervolging van leden van de Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen. Hoe nu verder?

Nederlands Juristenblad 2017 nr. 12 blz. 790-799

Beschouwing van het voorontwerp over modernisering van de strafrechtelijke vervolging van leden van de Staten-Generaal, ministers en staatssecretarissen. Centraal staat de vraag hoe tot een werkbare regeling van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor ambtsdelicten kan worden gekomen, waarbij de nadruk ligt op de staatsrechtelijke aspecten.

Erzeel, S. e.a.

Themanummer: De politieke vertegenwoordiging van etnisch-culturele minderheden in de Lage Landen

Res Publica 2017 nr. 4 blz. 382-526

Hakhverdian, A.

Nepparlement? Een pleidooi voor politiek hokjesdenken

Amsterdam, 2017

Onderzoek onder Kamerleden, gemeenteraadsleden en burgers wijst op een politiek establishment dat op tal van actuele politieke onderwerpen vooral hoger opgeleide, rijkere burgers vertegenwoordigt en mijlenver afstaat van andere groepen in de samenleving. Gepleit wordt voor een herziening van de politieke vertegenwoordigers omdat ze geen getrouwe demografische afspiegeling vormen van het electoraat.

Hartlief, T. e.a.

Themanummer: Democratie

Nederlands Juristenblad 2017 nr. 10 blz. 630-669

Bevat bijdragen over o.a. het functioneren van het parlement en evenredige vertegenwoordiging.

Heringa, A.W. e.a. (red.)

De stembus : honderd jaar algemeen kiesrecht en evenredige vertegenwoordiging 1917-2017

Den Haag, 2017

Beschouwingen over honderd jaar kiesrecht in Nederland en een beknopt overzicht van het kiesrecht in landen van de EU.

Koenen, I.

Gezocht: integere bouwers

Cobouw 2017 nr. 6 blz. 10-13

Interview met projectdirecteur Pieter Dijkmeester en hoofd inkoop- en contractmanagement Roger Mol over de aanstaande renovatie van de gebouwen rond het Binnenhof.

Meer, T. van der

Niet de kiezer is gek

Bussum, 2017

Het probleem van de Nederlandse politiek is dat een verouderde bestuurscultuur, gedragen door de gevestigde partijen, niet langer aansluit op de emancipatie van de Nederlandse kiezer. Deze bestuurscultuur moet dringend gemoderniseerd worden.

Ruiter, R. de e.a.

Explaining cross-national policy diffusion in national parliaments: a longitudinal case study of plenary debates in the Dutch parliament

Acta Politica 2017 nr. 2 blz. 133-155

Onderzoek naar het fenomeen van het verwijzen door Tweede Kamerleden in plenaire debatten naar vergelijkbare situaties in het buitenland.

Sluysmans, J.

De parlementaire enquête geëvalueerd

Nederlands Juristenblad 2017 nr. 21 blz. 1453-1457

Bespreking van het rapport van de Tijdelijke commissie evaluatie Wet op de Parlementaire Enquête (TCEWPE) waarin drie parlementaire enquêtes worden geëvalueerd.

Tonkelaar, J.D.A. van den

Rechters en politiek

Trema 2017 nr. 5 blz. 172-179

Ingegaan wordt op de soms ietwat ongemakkelijke verhouding tussen rechters en politici. Aan de orde komen onder andere het sub iudice-beginsel, waarbij geen oordeel wordt gegeven zolang er nog geen uitspraak in een rechtszaak is.

Veerman, G.J.

Een wetgevingsproces beginnen met een beleidsnota of (andere) vormen van consultatie?

Den Haag, 2017

Aan de orde komen de volgende vragen:

- welke voordelen en nadelen kleven aan de werkwijze van een afzonderlijke beleidsnota/ beleidsbrief of brede consultatie bij de voorbereiding van wetgeving;
- als er voordelen aan kleven, onder welke voorwaarden kan daarvan worden gebruik gemaakt;
- zijn er andere werkwijzen voor de wetgevingsprocedure te bedenken die de kans op kwaliteit vergroten.

Waling, G.

Zetelroof : fractiediscipline en afsplitsing in de Tweede Kamer, 1917-2017

Nijmegen, 2017

Beschrijving van de opkomst van de parlementaire democratie en de vorming van het partijstelsel dat sinds 1917 de Nederlandse politiek domineert. Fractiediscipline en loyaliteit aan de partij zijn sindsdien op gespannen voet komen te staan met het individuele mandaat van onze volksvertegenwoordigers.

